

Олексій НЕСТУЛЯ

Історик. Народився 1957 р. на Харківщині. 1978 р. закінчив Полтавський педагогічний інститут. Кандидат історичних наук. Працює доцентом кафедри історії України Полтавського педінституту. Автор монографії та статей з проблем охорони пам'яток культури в Україні в 1917-1941 рр.

© НЕСТУЛЯ О.О.

ДОКУМЕНТИ ПРО ПАМ'ЯТКООХОРОННУ ДІЯЛЬНІСТЬ В.М.ЩЕРБАКІВСЬКОГО У 1917 Р.

Аналізуються нововиявлені архівні документи, в яких висвітлюються обставини призначення В.М.Щербаківського комісаром по охороні пам'яток старовини і мистецтва на Полтавщині.

Пам'яткоохоронна діяльність В.М.Щербаківського після повернення російського самодержавства останнім часом привертає все більшу увагу дослідників¹. Думається, це не випадково, оскільки він належав до тієї когорти творців державного і культурного відродження України, яка прекарсно розуміла значення історико-культурної спадщини українського народу для зростання його національної самосвідомості, вирішення непростих політичних і культурно-освітніх завдань, що постали перед ним за нових історичних умов.

В травні 1917 р. у Києві за ініціативи провідних національно свідомих діячів науки і культури було утворено Централь-

ний комітет охорони пам'яток старовини і мистецтва в Україні (ЦКОПСІМУ). Комітет прибрав на себе функції збереження історико-культурної спадщини, дослідження та популяризації пам'яток, розвитку музейної мережі тощо. Залишаючись громадською організацією, він користувався підтримкою Української Центральної Ради і завдяки цьому досить скоро зновував авторитет серед пам'яткоохоронців України. Зміцненню позицій ЦКОПСІМУ на пам'яткоохоронній ниві сприяло і те, що до його складу входили такі відомі учені та діячі культури як М.Біляшівський, М.Бойчук, М.Василенко, М.Грушевський, М.Бурачек, Д.Дорошенко, С.Єфремов, М.Жук, П.Зайцев, Ф.Кричевський, В.Леонтович, В.Модзалевський, Г.Нарбут, Г.Павлуцький, П.Тутківський, Ф.Штейнгель, Д. і В. Щербаківські, В.Щербина та ін.²

Прагнути розширити організаційні підвалини охорони пам'яток, ініціатори створення ЦКОПСІМУ звернулися на місця з пропозицією сформувати там відповідні губернські комітети та домогтися від місцевих органів влади введення у їх штатах посади комісара охорони пам'яток. Вже весною-влітку 1917 р. це дало позитивні наслідки. Наприклад, на початку травня 1917 р. виконком об'єднаних громадських організацій Чернігівщини підтримав висловлену у листі М.Біляшівського до В.Модзалевського від 25 квітня цього року пропозицію про призначення останнього губернським комісаром по охороні пам'яток. А в кінці травня 1917 р. в Чернігові конституювався губернський комітет охорони пам'яток старовини і мистецтва³.

Пропоновані читачам архівні документи дають підстави стверджувати, що подібним чином вирішувались організаційні питання охорони пам'яток і на Полтавщині. Зокрема, документ № 3 дотично свідчить про те, що ініціатива запровадження посади комісара по охороні пам'яток на Полтавщині виходила від ЦКОПСІМУ (в документі він називається Археологічним товариством, що відповідало тодішній пам'яткоохоронній термінології). Не випадково Полтавський губернський громадський комітет повідомляв ЦКОПСІМУ про своє рішення призначити В.Щербаківського комісаром охорони пам'яток Полтавщини. Мотиви цього рішення чітко сформульовані у протоколі засідання громадського комітету від 7 червня 1917 р. (док. № 2). Цей же документ, так само як і документи за № № 1 та 4, висвітлюють не лише культурологічні, а й суспільно-політичні аспекти проблеми охорони пам'яток.

Зазначені документи змушують переглянути поширену в літературі точку зору про те, що запровадження посади комісара охорони пам'яток Полтавщини відбулося за ініціативи членів губернського пам'яткоохоронного комітету⁴. Очевидно, як і в Чернігові, комітет охорони пам'яток старовини і мистецтва на Полтавщині, до складу якого увійшли Ф. Булдовський, В. Липинський, К. Мощенко, Л. Падалка, В. Щепотьєв, В. Щербаківський, виник після призначення В. Щербаківського на посаду комісара охорони пам'яток краю.

ЛІТЕРАТУРА, ПРИМІТКИ

1. Нестуля О. О. В. М. Щербаківський і охорона пам'яток Полтавщини // АЗ ПКМ. — Полтава, 1992. — Вип. 2. — С. 59-63; Його ж. Біля витоків державної системи охорони пам'яток культури в Україні (Доба Центральної Ради, гетьманщини, Директорії). — К., Полтава, 1994. — С. 35-39; Супруненко О. Вадим Щербаківський: сторінки біографії // Архівний збірник на святу 90-річчю Полтавської вченої архівної комісії. — Полтава, 1993. — С. 86-100; Його ж. Вадим Щербаківський як дослідник археології Дніпровського Лівобережжя // Історія і археологія Слободської України: ТДС Всеукраїнської конф., посвяч. 90-літтю XII Археологічного съезда. — Харків, 1992. — С. 198-199.
2. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. — Ф. 2581, оп. 1, спр. 206. — А. 11-15, 27-28.
3. Інститут рукописів Центральної наукової бібліотеки ім. В. І. Вернадського Національної академії наук України. — Ф. 12, № 901, 969, 1013.
4. Записки Українського наукового товариства досліджування й охорони пам'яток старовини та мистецтва на Полтавщині. — Полтава, 1919. — Вип. 1. — С. VII-VIII; Нестуля О. Біля витоків... — С. 36.

ДОКУМЕНТИ

№ 1

*Полтавський Політичний клуб 2-го июня 1917 г.
В Полтавский губернский общественный комитет
Общее собрание членов Полтавского Политического Клуба 1-го июня, выслушав заявление члена Клуба В. Горбачева о необходимости учреждения особого Комиссара по охране в пределах Полтавской губернии памятников старины и поименование члена Клуба Я. К. Имшенецкого о том, что вопрос об*

этом уже возник среди членов Губернского Комитета, чем намечалась кандидатура на должность Комиссара по ране памятников старины и украинской культуры В. Щербаківського,

п о с т а н о в и л о :

обратиться к Губернскому Общественному Комитету представлением о необходимости необходимости скорейшего учреждения должности Комиссара по охране памятников старины и украинской культуры в пределах Полтавской Губернии, прося члена Клуба Я. К. Имшенецкого лично поддержать и мотивировать это ходатайство.

*По поручению Совета Старшин /Подпись/
ЦДАВО України. — Ф. 996, оп. 1, спр. 43. — А. 1. Оригінал.*

№ 2

Протокол заседания Губернского Общественного Комитета 7 июня (1917 г.)

Председатель — Я. К. Имшенецкий, Секретарь — А. С. Саза

В. М. Щербаківський предлагает в интересах охраны от разрушения ценных памятников старины, по примеру других городов, учредить должность особого комиссара по охране этих памятников. На обязанности комиссара лежит разывать эти памятники и забирать их на хранение в земский музей, если они являются предметом общественного достояния или же скупать, если они находятся в частных руках. На приобретение таких памятников земство отпускает 1500 руб. Если предложение будет принято и состоится избрание комиссара, тогда Щербаківський предлагает об этом довести до сведения Киевского Археологического Общества.

Предложение Щербаківського без прений принимается и В. М. Щербаківський избирается на должность комиссара по охране памятников старины».

ЦДАВО України. — Ф. 996, оп. 1, спр. 24. — А. 19. Копія

№ 3

*Полтавський губернский Общественный Комитет
В Археологическое Общество
Июня 8 дня 1917 г. № 179 Киев 8 /У/
Полтава. Губ. Зем. Управа*

Губернский Общественный Комитет в заседании 7 июня постановил учредить должность Комиссара для охраны памятников старины и избрать на эту должность Вадима Михайловича Щербаковского, о чем Комитет имеет честь довести до сведения Археологического Общества.

Председатель Комитета

Секретарь

ЦДАВО України. — Ф.996, оп.1, спр.43. — А.2. Копія.

№4

Полтавский губернский Общественный Комитет

Удостоверение

июня 8 дня 1917 г. № 183 8/УЦ

Полтава. Губ. Зем.Управа

Представитель сего хранитель Полтавского Земского Музея Вадим Михайлович Щербаковский действительно назначен Комиссаром по охране памятников старины Полтавской губернии в заседании Комитета 7 июня с.г. По сему Губернский Комитет просит все уездные комитеты и общественные организации оказывать Щербаковскому необходимое содействие по охране памятников старины и искусства.

За Председателя Губернского Комитета

Секретарь

ЦДАВО України. — Ф.996, оп.1, спр.43. — А.3. Копія.